

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

การท่องเที่ยว นับว่า เป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของแทบทุกประเทศทั่วโลก และเป็นอุตสาหกรรมที่มีอัตราการเจริญเติบโตสูงขึ้นไปเรื่อยๆ อย่างต่อเนื่อง สำหรับประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมา นั้น ธุรกิจการท่องเที่ยวได้เคยเป็นธุรกิจที่สร้างรายได้หลักให้ประเทศถึงร้อยละ 5 ของ GDP (Growth Domestic Product) ดังนั้น ธุรกิจการท่องเที่ยวของประเทศไทยจึงถือได้ว่ามีบทบาทอย่างสำคัญ

รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ ภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง 2552 ซึ่งระยะที่ผ่านมา ปี 2552 เกิดเหตุการณ์วิกฤติเศรษฐกิจโลกและสถานการณ์การเมืองภายในประเทศ โดยเฉพาะช่วงเดือนเมษายน 2552 ส่งผลให้สภาวะการท่องเที่ยวของประเทศ ชะลอลตัว จากนโยบายและมาตรการส่งเสริม การท่องเที่ยวของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และรัฐบาล ได้ส่งผลให้สถานการณ์การท่องเที่ยวของประเทศพลิกฟื้นดีขึ้น

โดยสรุป ปี 2552 รัฐบาลสามารถดำเนินการตามนโยบายและมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยว ให้เข้าสู่สภาวะปกติได้ โดยพิจารณาได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้าประเทศไทยตลอดปี 2552 มีจำนวนกว่า 14 ล้านคน

ตาราง 1 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2551 – พ.ศ. 2552

เดือน	2551	2552
มกราคม	1,437,686	1,269,978
กุมภาพันธ์	1,481,458	1,138,218
มีนาคม	1,407,649	1,237,132
เมษายน	1,222,253	1,085,293
พฤษภาคม	1,172,310	923,918

ตาราง 1 (ต่อ)

เดือน	2551	2552
มิถุนายน	1,155,004	954,772
กรกฎาคม	1,275,557	1,094,658
สิงหาคม	953,679	1,149,288
กันยายน	890,066	1,040,538
ตุลาคม	1,094,452	1,209,473
พฤศจิกายน	1,076,156	1,361,574
ธันวาคม	1,156,951	1,684,997
รวม	14,584,220	14,094,631

ที่มา: (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2550)

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 - 9 นั้น มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย เพื่อให้ได้รายได้จากการท่องเที่ยวมากที่สุด และถือได้ว่า ประเทศไทยประสบความสำเร็จอย่างงดงามในการพัฒนาการท่องเที่ยว แต่ผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวได้สร้างปัญหาที่สำคัญหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น สนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เรียกว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ แต่ต้องพัฒนาจัดการแหล่งท่องเที่ยว ปรับปรุงมาตรฐานการบริการและเพิ่มคุณภาพนักท่องเที่ยว การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นทรัพยากรอันมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ฟื้นฟูให้คงอยู่ และสืบทอดไปสู่รุ่นลูกหลานต่อไป เป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมของชุมชน (Local Participation) ในกระบวนการพัฒนา

ยุทธศาสตร์การพัฒนাজังหวัดพระนครศรีอยุธยา (แผนยุทธศาสตร์การพัฒนাজังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2551-2553, 2551) โดยทางจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้มีการวางประเด็นยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในการรักษาและใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมในการเพิ่มมูลค่าทางด้านการท่องเที่ยว และมียุทธศาสตร์ในการพัฒนาการบริหารจัดการด้านการ

ท่องเที่ยวยุทธศาสตร์พัฒนาบุคลากรบริการ การตลาด ยุทธศาสตร์พัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยววัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งยุทธศาสตร์สร้างท้องถิ่นน่าอยู่ต้นแบบ โดยมีการจัดทำโครงการต่างๆ ขึ้นมารองรับ การพัฒนาการท่องเที่ยวตามแนวทางยุทธศาสตร์ดังกล่าว จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลยถ้าไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจกันทุกฝ่าย โดยเฉพาะภาคประชาชน ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการให้ความร่วมมือเพื่อให้การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ประสบความสำเร็จ และเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป ดังนั้น จึงจำเป็นต้องทำการศึกษาให้ทราบว่า ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนนั้นมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ เพื่อจะได้ค้นหาแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552)

ตาราง 2 แสดงนักท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปี 2550-2552

ปี พ.ศ.	2550	2551	2552	ทั้งหมด
นักท่องเที่ยว	2,600,399	3,373,929	3,784,617	9,758,945
ชาวไทย	1,670,348	2,234,113	2,593,106	6,497,567
ชาวต่างประเทศ	930,051	1,139,816	1,191,511	3,261,378
นักท่องเที่ยว	2,685,202	773,530	1,099,415	4,558,147
ชาวไทย	1,845,511	563,765	747,595	3,156,871
ชาวต่างประเทศ	839,691	209,765	351,820	1,401,276

ที่มา: (สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2553)

ในโครงการอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ได้ทำการสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถานที่มีความสำคัญยิ่งของชาติแห่งนี้มาโดยไม่หยุดยั้ง ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวทำให้เกิดแนวทางในการทำให้ได้รับรู้เรื่องราวและพัฒนาการของเมืองพระนครศรีอยุธยาในอดีตได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และปัจจุบันอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาได้ดำเนินการสำรวจศึกษาค้นคว้า ตลอดจนการบูรณะ ปรับปรุงโบราณสถาน ได้สำเร็จลุล่วงไปเป็นอันมาก รวมทั้งได้จัดตั้งอำนวยความสะดวก เช่น ศูนย์บริการศึกษาและการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจันทรเกษม ตลอดจนสร้างถนนหนทางเพื่อให้อุทยาน

ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็นแหล่งบริการทางการศึกษา และการท่องเที่ยวที่สำคัญของชาติ เพื่อความรู้และความภาคภูมิใจในผลงานอันยิ่งใหญ่ของมนุษยชาติต่อไป ต่อมาในปี พ.ศ. 2530 กรมศิลปากรได้จัดทำแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาขึ้น เพื่ออนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์แห่งนี้ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ตามแผนแม่บทดังกล่าว และที่สำคัญนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ยังได้รับการพิจารณาจากองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ประกาศขึ้นทะเบียนให้อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็นมรดกโลก เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2534 โดยครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 1,810 ไร่ อยู่ในพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งถือเป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชนชาติไทย

การท่องเที่ยวจะสามารถแก้ไขปัญหาสภาพเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี แต่การท่องเที่ยวก็เป็นกิจกรรมที่ต้องใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ ฉะนั้นก็ย่อมส่งผลกระทบต่อในด้านต่างๆ ไม่มากก็น้อย การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดผู้ประกอบการในภาคธุรกิจท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นร้านอาหาร ที่พัก ร้านอินเทอร์เน็ต แกลเลอรี่ ร้านขายของที่ระลึกต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย เพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยว และหากมองลึกลงไปแล้ว การที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เมืองเล็กๆ ที่เคยเป็นเมืองท่า และมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ดั้งเดิม ได้รับการประกาศให้เป็นเมืองมรดกโลก มีการจัดระบบและวางมาตรการของอาคารบ้านเรือน กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีผู้คนจากทั่วสารทิศหลั่งไหลเข้ามาเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตของชาวเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเฉพาะอิทธิพลของการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและชุมชน อีกนัยหนึ่ง คือ กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งในเรื่องการประกอบอาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมที่เคยปฏิบัติ เช่น การแต่งกาย การกินอยู่ การใช้ภาษา ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบความสัมพันธ์ของบุคคล และรวมไปถึงการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีที่เคยมีมาแต่ก่อน เพื่อสนองตอบการท่องเที่ยวจากสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญในการศึกษาถึงกระบวนการในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

องค์ประกอบที่สำคัญทางการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การมีส่วนร่วมทางชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว ฉะนั้นจึงมีความสำคัญที่จะต้องศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาทัศนคติต่อการท่องเที่ยวของชุมชนบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาการท่องเที่ยวบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อศึกษาปัญหา ความต้องการ และข้อเสนอแนะของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตด้านพื้นที่
พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ มุ่งเน้นไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงอยู่ในความนิยมของประชาชน คือ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ซึ่งอยู่ในพื้นที่ความรับผิดชอบของสำนักงานอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ควบคุมกำกับดูแลโดยกรมศิลปากร
2. ขอบเขตด้านประชากร
ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้ประกอบอาชีพอยู่ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณรอบพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
3. ขอบเขตด้านเนื้อหา
ในการศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นต่อการดำเนินการของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

นิยามศัพท์เฉพาะ

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่กลุ่มประชาชน หรือขบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมหรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจมติชน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินการ เพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมืองเศรษฐกิจ การปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน

ชุมชน หมายถึง ถิ่นฐานที่อยู่ของกลุ่มคน ถิ่นฐานนี้มีพื้นที่อ้างอิงได้ และกลุ่มคนนี้มีการอยู่อาศัยร่วมกัน มีการทำกิจกรรม เรียนรู้ ติดต่อกสื่อสาร ร่วมมือ และพึ่งพาอาศัยกันมีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาประจำถิ่น มีจิตวิญญาณ และความผูกพันอยู่กับพื้นที่แห่งนั้นอยู่ภายใต้การปกครองเดียวกัน

การจัดการ หมายถึง กระบวนการนำทรัพยากรการบริหารมาใช้ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นตอนการบริหาร คือ

1. การวางแผน (Planning)
2. การจัดการองค์การ (Organizing)
3. การนำ (Leading)
4. การควบคุม (Controlling)

แหล่งท่องเที่ยว หรือทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรมและวัฒนธรรมประเพณี ที่สามารถดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือน

อุทยานประวัติศาสตร์ หมายถึง สภาพแวดล้อม หรือสวนสาธารณะ เมือง หรือชุมชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเมือง มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ

1. อาคารสถาปัตยกรรม ซากโบราณสถาน ที่อยู่อาศัย วัตถุอาราม
2. สภาพแวดล้อมของโบราณสถาน รวมทั้งสิ่งก่อสร้างอื่นๆ เช่น สระน้ำ คลอง ถนน
3. การผสมผสานกันระหว่างการก่อสร้างของมนุษย์และธรรมชาติแวดล้อม

โดยเน้นที่โบราณสถานเป็นหลัก และสภาพแวดล้อม ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์เข้าไปมีส่วนในการตกแต่งเพิ่มเติมเป็นส่วนประกอบ ทั้งนี้ต้องมีการผสมผสานกันอย่างกลมกลืน และสามารถที่จะรักษาสภาพอันเป็นของแท้และดั้งเดิมนั้นไว้ได้

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ห่วงใยเรื่องของคุณภาพชีวิต เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม และเป็นการท่องเที่ยวอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ดีงาม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อรับทราบข้อมูลพื้นฐาน ปัญหา ความต้องการ และข้อเสนอแนะของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อรับทราบระดับของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

3. เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา สามารถนำผลของการศึกษาในครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินการศึกษาวิจัยในขั้นต่อไป

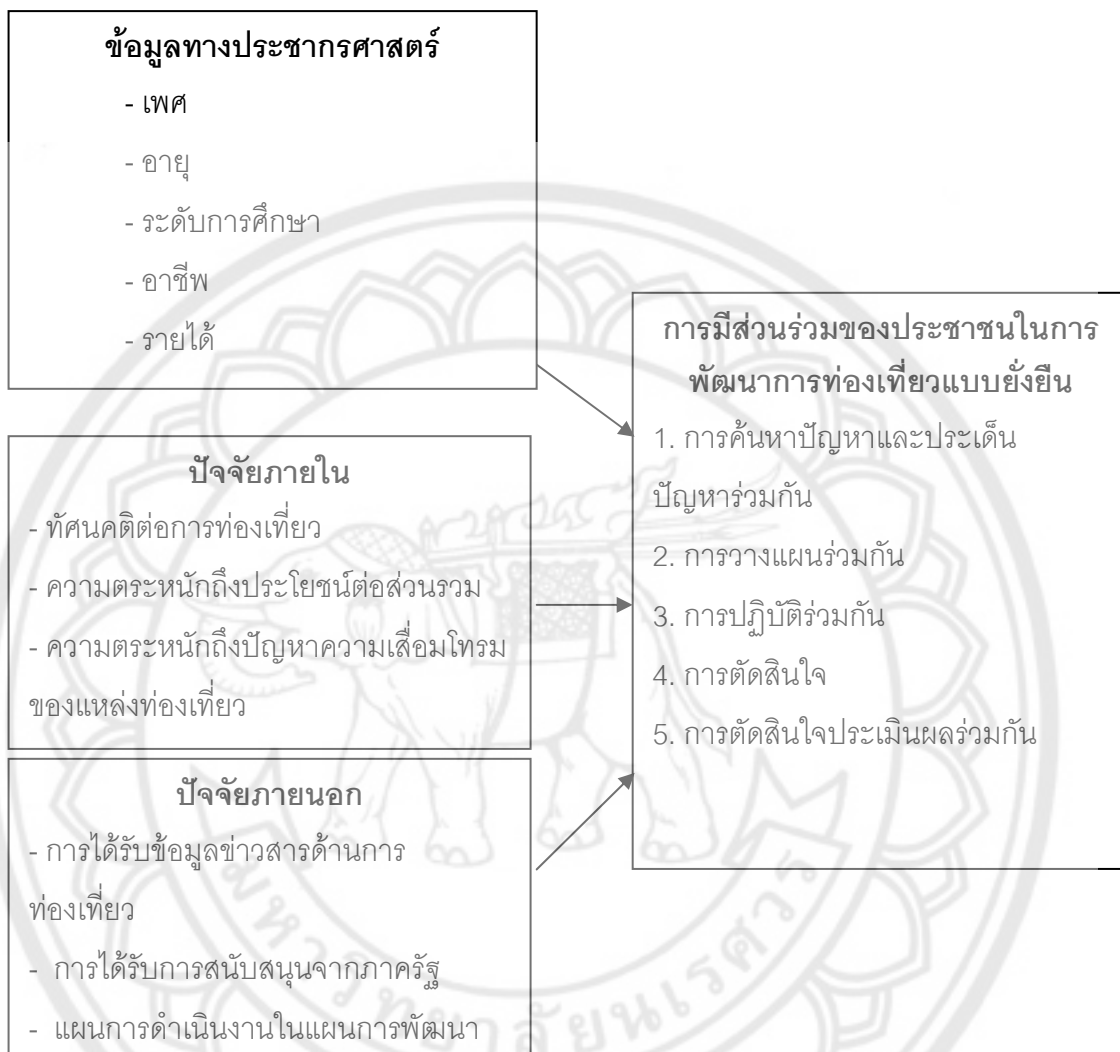
กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาเขียนกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย